

BRAČNI STATUS, FINANCIJSKE POTEŠKOĆE I SOCIJALNA PODRŠKA KAO ODREDNICE RODITELJSKE DEPRESIVNOSTI I ODGOJNIH POSTUPAKA

Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Ninoslava PEĆNIK
Pravni fakultet, Zagreb

UDK: 159.97-055.52:330.59
37.013.77:330.59

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30. 1. 2006.

Opći cilj istraživanja jest odrediti kakav je utjecaj potencijalnih činitelja rizika i zaštite na psihološku dobrobit roditelja i roditeljske odgojne postupke. Podaci o sociodemografskim varijablama, financijskom stresu, depresivnosti, percipiranoj socijalnoj podršci te roditeljskim odgojnim postupcima (podrška, nadzor, uključenost u odgoj i zajedničko odlučivanje) prikupljeni su od majki i očeva iz 287 dvoroditeljskih i 283 jednoroditeljske obitelji. Utvrđeno je da su financijske poteškoće glavni prediktor roditeljske depresivnosti, a depresivniji roditelji manje su uključeni u odgoj djece, imaju slabiji nadzor nad dječjim aktivnostima i pružaju djeci manje podrške. Rezultati pokazuju da se utjecaj socijalne podrške na pojedine dimenzije roditeljskih odgojnih postupaka razlikuje s obzirom na vrstu podrške. Instrumentalna podrška okoline pridonosi većoj roditeljskoj podršci, nadzoru i zajedničkom odlučivanju s djecom, a podrška prijatelja roditeljskoj uključenosti u odgoj djece. Uz to, podrška prijatelja i instrumentalna podrška djeluju kao moderatori negativnog utjecaja financijskoga stresa i depresivnosti roditelja na roditeljski nadzor.

Ključne riječi: bračni status, ekonomski status, stres, roditeljstvo

✉ Zora Raboteg-Šarić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Zora.Raboteg-Saric@pilar.hr

UVOD

Roditeljsko ponašanje obično se opisuje odgojnim stilovima koji su povezani s određenim obilježjima prilagodbe djeteta. Najdjelotvornijim se pokazao tzv. autoritativni stil odgoja. Glavne komponente autoritativnoga roditeljskog stila jesu toplina ili podrška (koliko su djeca voljena i prihvaćena), struktura ili nadzor (uolikoj mjeri postoje očekivanja u odnosu na djecu i pravila ponašanja) i podržavanje nezavisnosti ili zajedničko odlučivanje s djecom (u kojem stupnju roditelji prihvaćaju i potiču dječju individualnost). Općenito, roditeljska toplina povezana je s djetetovom većom kompetentnošću, postojanje nadzora povezano je s manje problema u ponašanju, a poticanje nezavisnosti povezano je s manje simptoma psiholoških smetnji kao što su depresivnost i anksioznost (Steinberg, 1996.).

Među istraživanjima roditeljskoga ponašanja više je onih koja su ponajprije usmjerena na ispitivanje utjecaja obiteljskih prilika na psihosocijalni razvoj djece, a manje je istraživanja koja se bave determinantama roditeljstva. Načini na koje izvanobiteljska okolina utječe na procese unutar obitelji, posebice roditeljsko ponašanje, objašnjavaju se najčešće teorijom stresa (McLoyd, 1990.; Simons i sur., 1996.) i modelima rizičnih i zaštitnih činitelja (Voydanoff i Donnelly, 1998.). Činiteljima rizika smatraju se svi utjecaji koji povećavaju vjerojatnost pojave, pogoršanja ili održanja nepoželjnoga stanja, a činiteljima zaštite unutarnje ili vanjske snage koje smanjuju vjerojatnost negativnih ishoda (Kirby i Fraser, 1997.).

Struktura obitelji i kvaliteta roditeljstva

Samohrano roditeljstvo smatra se činiteljem rizika za probleme prilagodbe djeteta zato što je povezano s procesima u obitelji koji povećavaju vjerojatnost razvojnih poteškoća. Simons i suradnici (1996.) pokazali su da su, u odnosu na majke u braku, razvedene majke nedosljednije, hostilnije, manje znaju o svakodnevnim aktivnostima svoje djece i više ih kažnjavaju. Međutim, utvrđen je samo malen izravan učinak obiteljske strukture na kvalitetu roditeljstva. Razlike u roditeljskim postupcima udanih i rastavljenih majki uvelike su objašnjene razlikama u ekonomskom pritisku i psihološkoj dobrobiti majki. Istraživanja pokazuju da su samohrani roditelji, za razliku od roditelja u braku, pod većim rizikom da će doživjeti ekonomski pritisak (Amato, 2000.; Leitonon i sur., 2003.) i slabiju psihološku i tjelesnu dobrobit (Amato, 2000.; Voydanoff i Donnelly, 1998.). Samohrano roditeljstvo može povećati vjerojatnost da financijske poteškoće i zdravstveni problemi naruše kvalitetu roditeljstva i zato što izostaje važan čimbenik zaštite – podrška bračnoga partnera (Conger i sur., 1994.).

Financijske poteškoće i kvaliteta roditeljstva

Ekonomski pritisak indikator je stresa kojem su roditelji svakodnevno izloženi uslijed nedostatka financijskih sredstava za zadovoljenje potreba obitelji. Siromaštvo i financijske poteškoće povezani su s roditeljskim odgojnim postupcima, koje obilježava više kažnjavanja, manje dosljednosti u odgoju i manje podrške (McLoyd, 1990.). Ova povezanost pripisuje se povećanoj razini tjeskobe, iritabilnosti i depresivnosti koju doživljavaju siromašni roditelji. Osim toga, ekonomski pritisak povećava vjerojatnost sukoba između roditelja i smanjuje njihov kapacitet za podržavajuće roditeljstvo. Istraživanja pokazuju da je doživljaj ekonomskoga pritiska, a ne niski prihodi sami po sebi, ono što nepovoljno utječe na roditelje (Conger i sur., 1994.; Simons i sur., 1996.). U ovom istraživanju stoga smo, uz mjesečni prihod obitelji, uključili i mjeru financijskih poteškoća kojima su roditelji svakodnevno izloženi.

Psihološka dobrobit roditelja i kvaliteta roditeljstva

Psihološka dobrobit roditelja središnji je element procesnoga modela determinanti roditeljskoga ponašanja (Belsky, 1984.). Istraživanja su utvrdila povezanost psihološke dobrobiti roditelja s podrškom koju pružaju djeci (McLoyd, 1990.), kao i s uključenošću u odgoj (Voydanoff i Donnelly, 1998.). Kao mjera psihološke dobrobiti roditelja najviše je istraživana depresivnost, za koju se pokazalo da je značajan činitelj rizika za uspješno roditeljstvo (Berg-Nielsen i sur., 2002.) te za zlostavljanje i/ili zanemarivanje djeteta (Pećnik, 2003.). Depresivnost se može javiti uslijed tjeskobe i straha u uvjetima koje osoba ne može promijeniti i koji izazivaju beznadnost i bespomoćnost. Samohrani roditelji posebno su ranjiva skupina, a istraživanja pokazuju kako su, kada se kontroliraju razlike među roditeljima s obzirom na dob, prihode i obrazovanje, samohrane majke najdepresivnije (prema Benzeval, 1998.). Relativno se malo zna o utjecaju nepovoljnih socioekonomskih prilika na zdravlje i roditeljske odgojne postupke samohranih očeva. U ovom istraživanju nastojali smo stoga, osim usporedbi samohranih roditelja i roditelja u braku, uključiti i očeve i majke iz jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji. Kao varijablu koja upućuje na lošiju psihološku dobrobit roditelja uključili smo depresivnost roditelja.

Socijalna podrška i kvaliteta roditeljstva

Djelovanje socijalne okoline može poboljšati psihološku dobrobit roditelja te olakšavati suočavanje sa stresom i obnašanje socijalnih uloga poput roditeljske. Rezultati istraživanja utjecaja socijalne podrške upućuju na njezino zaštitno djelovanje na roditeljsko ponašanje, a razlikuju se s obzirom na analizirani izvor socijalne podrške. Belsky (1984.) smatra da je

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

bračna veza na prvom mjestu kao sustav podrške, a na drugom su mjestu socijalne mreže prijatelja, rodbine i susjeda, koje kod samohranih roditelja postaju primarni sustav podrške. Nekoliko je istraživanja potvrdilo da podrška bračnoga partnera moderira povezanost između razine stresa i kvalitete roditeljstva. Podrška partnera štiti autoritativni roditeljski stil od negativna učinka ekonomskoga pritiska tako što smanjuje depresivno raspoloženje roditelja i njegove negativne učinke na roditeljsko ponašanje (Conger i sur., 1994.; Simons i Johnson, 1996.). Simons i Johnson (1996.) tvrde da je za roditeljsko ponašanje podrška socijalne mreže manje značajna od podrške bračnoga partnera. Nasuprot tome, Leitonon i suradnici (2003.) utvrdili su da emocionalna podrška mreže prijatelja i rodbine ima pozitivan glavni efekt na autoritativno roditeljstvo majki. Uz to, emocionalna i instrumentalna podrška imale su moderirajući učinak, štiteći nekažnjavajuće roditeljsko ponašanje majke od ekonomskoga pritiska.

Ovim istraživanjem nastojimo pridonijeti preciznijem razumijevanju načina na koje oblici podrške prijatelja i rodbine utječu na roditeljsko funkcioniranje, tj. na psihološku dobrobit roditelja i njihove odgojne postupke.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Prvi cilj istraživanja jest odrediti je li osjećaj slabije psihološke dobrobiti roditelja, tj. veća depresivnost roditelja, u većoj mjeri određen obiteljskom strukturom, odnosno statusom samohranoga roditelja i ostalim demografskim i socioekonomskim obilježjima jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji ili pak doživljajem stresa zbog nepovoljnih socioekonomskih prilika obitelji. U tom kontekstu, kao poseban problem istraživanja željeli smo provjeriti pridonosi li podrška rodbine i prijatelja psihološkoj dobrobiti roditelja neposredno ili je pak štiti od štetnog učinka financijskih poteškoća. Očekuje se da su status samohranoga roditelja, niži prihodi i više financijskih poteškoća povezani s većom depresivnosti roditelja te da je socijalna podrška, kao zaštitni činitelj, povezana s nižom razinom depresivnoga raspoloženja roditelja.

Drugi cilj istraživanja jest odrediti u kolikoj su mjeri različiti roditeljski odgojni postupci, poput roditeljske podrške, uključenosti u odgoj, nadzora i zajedničkog odlučivanja s djecom, određeni sociodemografskim obilježjima roditelja, doživljajem financijskih poteškoća i depresivnosti roditelja te odrediti kakva je uloga percipirane socijalne podrške kao determinante roditeljskih odgojnih postupaka. Očekuje se da status samohranoga roditelja, niži prihodi, više financijskih poteškoća i veća depresivnost roditelja djeluju kao činitelji rizika, a veća socijalna podrška kao činitelj zaštite odgojnih postupaka svojstvenih autoritativnom roditeljskom stilu.

METODA

Ispitanici i postupak

Podaci za analizu navedenih problema prikupljeni su u okviru opsežnoga anketnog istraživanja o jednoroditeljskim obiteljima u Hrvatskoj, u kojem je sudjelovalo ukupno 812 roditelja iz Osijeka, Rijeke, Splita i Zagreba, od čega je po 40 posto roditelja predškolske i osnovnoškolske djece, a 20 posto roditelja srednjoškolaca (Raboteg-Šarić i sur., 2003.). Da bismo što bolje reprezentirali varijablu strukture obitelji, u ovo istraživanje uključili smo samo one samohrane roditelje koji ne žive u kohabitaciji sa stalnim partnerom, a isto tako uzorak dvoroditeljskih obitelji uključio je samo vjenčane parove, biološke roditelje koji su u prvom braku. U konačni uzorak uključeni su samo oni roditelji koji imaju barem jedno dijete školske dobi, jer se pitanja o roditeljskom nadzoru odnose na nešto stariju djecu, koja su uključena u aktivnosti s vršnjacima.

Uzorak čini 570 roditelja, od toga 287 roditelja (232 majke i 55 očeva) iz dvoroditeljskih obitelji i 283 roditelja (239 majki i 44 oca) iz jednoroditeljskih obitelji. Jednoroditeljske obitelji uključuju najviše rastavljenih roditelja (164 majke i 28 očeva) te roditelje udovce/ice (37 majki i 16 očeva) i nevjenčane majke (N=38). U poduzorku jednoroditeljskih obitelji relativno je manje očeva (15,55%) nego među oženjenim roditeljima (19,16%), ali ova razlika nije statistički značajna ($\chi^2=1.30$, $p>0.05$). Prosječna dob ispitanika jest 40,1 godina (SD=6.31). Najviše roditelja ima završenu srednju školu ili zanat (53,3%), više od trećine završilo je više ili visokoškolsko obrazovanje (39,5%), dok je najmanji udio roditelja s nezavršenom ili završenom osnovnom školom (6,8%). Prosječan broj djece u kućanstvu bio je 1,9 (SD=0.86).

Varijable i način operacionalizacije

Sociodemografske varijable definirane su i kodirane na temelju odgovora na pitanja u upitniku koja se odnose na spol ispitanika (1 – muški, 2 – ženski), dob (godine starosti), obrazovanje (1 – nezavršena ili završena osnovna škola, 2 – završena srednja škola ili zanat, 3 – završena viša škola, fakultet ili poslijediplomski studij), bračni status (1 – samohrani roditelji, 2 – oženjeni roditelji), broj djece koja žive u zajedničkom kućanstvu s roditeljima te prosječni mjesečni prihod po članu kućanstva. Posljednja varijabla pokazatelj je materijalnih prilika obitelji. Ispitanici su trebali procijeniti ukupan mjesečni prihod svih članova njihova kućanstva (kada se uzmu u obzir sva primanja, poput plaća, mirovina, honorara, prihoda od povremenih poslova i sl.). Prosječni mjesečni prihod po članu obitelji iznosi 1730,7 kuna (SD=946.58).

Financijske poteškoće obitelji mjerene su prilagođenom Ljestvicom financijskih teškoća koju su u svom istraživanju rabili Simons i suradnici (1996.). Ispitanicima je bila ponuđena lista od 11 tvrdnji koje se odnose na različite pokazatelje financijskih poteškoća (npr. smanjivanje režijskih troškova zbog štednje, posuđivanje novca za plaćanje računa, odgađanje kupnje sebi kako bi se nešto moglo kupiti djetetu, nemogućnost da se djetetu kupi dovoljno voća i sl.), a oni su trebali označiti sve one s kojima su se morali suočavati tijekom proteklih dvanaest mjeseci. Analizom glavnih komponenata izlučen je jedan faktor koji je objašnjavao 41% ukupne varijance. Ukupan rezultat upućuje na broj financijskih poteškoća s kojima su se ispitanici morali suočavati u proteklih dvanaest mjeseci. Pouzdanost ove ljestvice je visoka (Cronbach $\alpha=0.85$).

Percipirana socijalna podrška mjerena je prilagođenom Ljestvicom percipirane socijalne podrške (Simons i sur., 1996.). Ispitanici su procjenjivali u kolikoj se mjeri na njih odnose tvrdnje o raspoloživosti različitih oblika podrške u njihovoj okolini na skalama procjene od pet stupnjeva (1 – potpuno netočno, 2 – netočno, 3 – ni točno, ni netočno, 4 – točno i 5 – potpuno točno). Analizom glavnih komponenata dobivena su tri faktora kojima je objašnjeno 63,3% ukupne varijance te su formirane tri ljestvice. Ljestvica savjetodavne podrške sadrži tri čestice, a odnosi se na percepciju ispitanika da imaju nekoga s kim mogu razgovarati o svojim problemima, dobiti pomoć u njihovu rješavanju i posavjetovati se u vezi s promjenom posla ili zapošljavanja. Pouzdanost ove ljestvice je zadovoljavajuća (Cronbach $\alpha=0.76$). Ljestvica podrške prijatelja mjeri osjećaj pripadanja krugu prijatelja. Sadržaj pet čestica odnosi se na dostupnost prijatelja i drugih članova mreže za druženje te na uvjerenje ispitanika da su voljeni i cijenjeni u krugu prijatelja (Cronbach $\alpha=0.76$). Ljestvica instrumentalne podrške ima tri čestice, a zahvaća percepciju ispitanika da su materijalna i praktična podrška na raspolaganju kad zatreba, tj. vjeronanje ispitanika da može dobiti novac na posudbu te smještaj i pomoć u kućanskim poslovima u izvanrednim situacijama ili u bolesti (Cronbach $\alpha=0.73$).

Depresivnost roditelja ispitivana je prilagođenom Ljestvicom depresivnosti koju su rabili Simons i suradnici (1996.), preuzevši je iz Derogatisove ljestvice (SCL-90-R) psihičkih i zdravstvenih tegoba (Derogatis, 1983.; prema Simons i sur., 1996.). Ljestvica uključuje devet čestica koje opisuju depresivno raspoloženje ispitanika (npr. tugu, bezvrijednost, bespomoćnost, pretjeranu zabrinutost i sl.). Ispitanici su odgovarali na ljestvicama od četiri stupnja koliko često su se, tijekom protekloga tjedna, osjećali na opisani način (1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad i 4 – često). Analizom glavnih komponenata izlučen je jedan faktor koji objašnjava 50,1% ukupne varijance. Ova ljestvica ima visoku pouzdanost (Cronbach $\alpha=0.88$).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

Roditeljski odgojni postupci procjenjivani su pomoću mjernih instrumenata koje je u istraživanju s adolescentima razradila Raboteg-Šarić (Raboteg-Šarić i sur., 2002.) na temelju sličnih ljestvica koje su upotrijebljene u drugim istraživanjima (Lamborn i sur., 1991.; Simons i sur., 1992.). U navedenom istraživanju djeca su izvješćivala o ponašanju svojih očeva i majki, a u ovom istraživanju roditelji su na istim ljestvicama opisivali svoje odgojne postupke. Analizom glavnih komponenta ekstrahirana su četiri faktora kojima je objašnjeno 49,6% ukupne varijance te su formirane četiri ljestvice. Ljestvica roditeljskog nadzora sadrži pet tvrdnji koje mjere roditeljsko znanje o svakodnevnim aktivnostima djece (npr. kako troše novac, kamo idu nakon škole, što rade u slobodno vrijeme), a odgovara se na ljestvici od tri stupnja (1 – ne znam, 2 – malo znam, 3 – puno znam). Pouzdanost ove ljestvice je zadovoljavajuća (Cronbach $\alpha = 0.76$). Sljedeće ljestvice uključuju skale procjena od tri stupnja na kojima ispitanici odgovaraju koliko ih točno pojedine tvrdnje opisuju (1 – uglavnom netočno, 2 – donekle točno, 3 – uglavnom točno). Ljestvica roditeljske podrške uključuje četiri tvrdnje koje opisuju roditeljsko prihvaćanje djece, pružanje ljubavi i podrške te primjenu poticaja i nagrada u odgoju. Pouzdanost (Cronbach α) ove ljestvice iznosi 0.60. Ljestvica uključenosti u odgoj sastoji se od četiri tvrdnje koje se odnose na poticanje djeteta na zalaganje u obavljanju zadataka i pomoć u rješavanju problema (Cronbach $\alpha = 0.60$). Ljestvica zajedničkog odlučivanja uključuje četiri tvrdnje i mjeri koliko roditelji dopuštaju djeci nezavisnost u odlučivanju i dogovaraju se s njima kada se donose odluke važne za dijete ili obitelj (Cronbach $\alpha = 0.66$).

Ukupni rezultati ispitanika na mjerama socijalne podrške, depresivnosti i roditeljskih odgojnih postupaka izraženi su kao prosječna procjena na česticama koje čine određenu ljestvicu.

REZULTATI

Razlike između roditelja iz dvoroditeljskih i jednoroditeljskih obitelji

U prvom dijelu analize ispituju se razlike između roditelja na nizu mjera s obzirom na obiteljsku strukturu. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije rezultata majki i očeva iz jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji prikazane su u Tablici 1. Da bismo utvrdili razlikuju li se značajno rezultati majki iz jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji, na svim varijablama proveli smo niz jednosmjernih analiza varijance. Na isti način računali smo i značajnosti razlika između oženjenih i samohranih očeva. F omjeri i njihove značajnosti za navedene usporedbe prikazani su u Tablici 1.

Varijable	Jednoroditeljske obitelji		Dvoroditeljske obitelji		F
	M	SD	M	SD	
Žene					
Sociodemografske					
Dob	39.30	6.43	39.77	5.65	0.69
Obrazovanje	2.22	0.62	2.42	0.58	12.73***
Broj djece	1.67	0.86	2.12	0.86	31.78***
Prihod po članu	1520.55	869.39	1904.83	1022.23	19.06***
Stres					
Financijske poteškoće	5.40	3.25	3.43	2.90	48.39***
Socijalna podrška					
Savjetodavna	3.00	1.02	3.14	0.98	2.05
Podrška prijatelja	3.90	0.69	3.95	0.59	0.76
Instrumentalna	4.01	0.86	4.22	0.66	8.21**
Dobrobit roditelja					
Depresivnost	2.23	0.69	2.03	0.64	10.25***
Odgojni postupci					
Podrška	2.86	0.27	2.89	0.18	2.40
Nadzor	2.88	0.25	2.92	0.21	0.45
Uključenost u odgoju	2.84	0.27	2.85	0.24	0.17
Zajedničko odlučivanje	2.47	0.43	2.45	0.37	0.45
Muškarci					
Sociodemografske					
Dob	43.60	6.44	42.6	6.95	0.54
Obrazovanje	2.30	0.60	2.42	0.50	1.09
Broj djece	1.75	0.65	2.09	0.73	5.89*
Prihod po članu	1769.85	1008.99	1886.04	816.54	0.40
Stres					
Financijske poteškoće	4.30	3.05	3.22	2.90	3.22 ^a
Socijalna podrška					
Savjetodavna	2.85	0.98	3.10	0.83	1.74
Podrška prijatelja	3.92	0.65	3.90	0.60	0.02
Instrumentalna	4.05	0.69	4.16	0.63	0.70
Dobrobit roditelja					
Depresivnost	1.93	0.66	1.71	0.58	2.83 ^a
Odgojni postupci					
Podrška	2.78	0.29	2.75	0.32	0.28
Nadzor	2.83	0.28	2.83	0.27	0.01
Uključenost u odgoju	2.84	0.21	2.82	0.26	0.26
Zajedničko odlučivanje	2.42	0.45	2.32	0.41	1.12

TABLICA 1
Prosječne vrijednosti i standardne devijacije za sociodemografska obilježja, financijske poteškoće, socijalnu podršku, depresivnost i odgojne postupke majki i očeva, prema tipu obitelji

^ap ≤ 0.10; *p ≤ 0.05; **p ≤ 0.01; ***p ≤ 0.001

Podaci u Tablici 1 pokazuju da je status samohrane majke povezan s nepovoljnim okolnostima ili stanjima roditelja u različitim područjima. Tako samohrane majke izjavljuju da imaju manje instrumentalne podrške u svojoj okolini, značajno češće osjećaju se depresivno i značajno više izložene su financijskim poteškoćama. Samohrane majke ujedno imaju ni-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

žu stručnu spremu od majki iz dvoroditeljskih obitelji, a prihodi njihova kućanstva značajno su manji. Veći financijski stres značajno je povezan s manjim mjesečnim prihodima po članu zajedničkoga kućanstva ($r=-0.58$, $p<0.001$) i s nižom obrazobrazom majki ($r=-0.32$, $p<0.001$), a obrazovanje majke pozitivno je povezano s prihodima njihova kućanstva ($r=0.44$, $p<0.001$). Jednosmjerna analiza kovarijance uz obrazovanje majki i prosječne prihode po članu kućanstva kao kovarijate pokazala je da, kada se kontroliraju razlike na ovim mjerama, razlika u broju financijskih poteškoća koje navode samohrane majke i majke u braku nije više statistički značajna ($F_{(1,448)}=1.41$, $p>0.05$). Razlika u prihodima kućanstava samohranih i oženjenih očeva nije statistički značajna. Očevi iz jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji također se ne razlikuju po stupnju stručne spreme, ali samohrani očevi ipak u određenoj mjeri percipiraju svoje financijske poteškoće kao ozbiljnije. Međutim, kada se kontroliraju razlike u obrazovanju i prihodima očeva iz jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji, razlika u broju navedenih financijskih poteškoća nije više granično značajna ($F_{(1,94)}=0.01$, $p>0.05$). Očevi iz različitih tipa obitelji ne razlikuju se s obzirom na percipiranu socijalnu podršku. Majke i očevi koji su u braku imaju više djece od samohranih majki i očeva, što je u skladu s podacima popisa stanovništva iz 2001. godine, prema kojima je među dvoroditeljskim obiteljima najviše obitelji s dvoje djece, a među jednoroditeljskim obiteljima prevladavaju obitelji s jednim djetetom. Samohrani očevi češće se osjećaju depresivno u odnosu na očeve iz dvoroditeljskih obitelji, ali ova razlika tek je granično značajna ($p<0.10$). Razlike između jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji na varijablama odgojnih postupaka nisu statistički značajne – ni za očeve, ni za majke. Međutim, u interpretaciji ovih rezultata valja uzeti u obzir i neka metodološka ograničenja. Varijabilitet procjena na skalama roditeljskih odgojnih postupaka je malen, a prosječne procjene pomaknute su prema pozitivnom kraju skale, što upućuje na to da su se roditelji vjerojatno željeli prikazati anketarima u boljem svjetlu. U istraživanju u kojem su srednjoškolci ocjenjivali odgojne postupke očeva i majki na sličnim skalama (Raboteg-Šarić i sur., 2002.) pokazalo se kako djeca ocjenjuju da imaju puno podrške od roditelja, ali su procijenila da znatan broj roditelja nema dovoljno znanja o tome što se događa u životu njihove djece (slab roditeljski nadzor) i manje su sklone cijeliti mišljenje djece te im dopustiti da samostalno donose odluke (slabije zajedničko odlučivanje). Skale primijenjene u istraživanju s djecom također su imale veću pouzdanost, dok u ovom istraživanju tri od četiri primijenjene skale roditeljskih odgojnih postupaka imaju manje zadovoljavajuću nutarnju konzistenciju, tj. Cronbach alpha-koeficijenti kreću se u rasponu od 0.60 do 0.66.

Pri usporedbi obitelji različite obiteljske strukture u istraživanjima se najčešće rabi dihotomna mjera obiteljskoga statusa, dok su neka istraživanja usmjerena na detaljnije ispitivanje razlika među različitim tipovima jednoroditeljskih obitelji. Dihotomna mjera bračnoga statusa prilično je gruba i ne uzima u obzir moguće razlike među tipovima jednoroditeljskih obitelji. Stoga smo proveli dodatne jednosmjerne analize varijanci rezultata različitih podskupina roditelja podijeljenih prema bračnom statusu, posebno za uzorak majki i za uzorak očeva. Rezultati su općenito pokazali kako se podskupine samohranih roditelja međusobno značajno ne razlikuju na navedenim mjerama, a razlike u odnosu na roditelje u braku u istom su smjeru kao i u Tablici 1.¹

Razlike između roditelja različita spola

Da bismo ispitali spolne razlike na navedenim mjerama, proveli smo niz jednosmjernih analiza varijance, pri čemu se uspoređuju rezultati očeva i majki iz jednoroditeljskih obitelji te rezultati očeva i majki iz dvoroditeljskih obitelji. Samohrane majke češće se osjećaju depresivno od samohranih očeva ($F_{(1,268)}=6.92$, $p<0.01$), a imaju i više financijskih poteškoća ($F_{(1,281)}=4.38$, $p<0.05$). One imaju i nešto manje mjesečne prihode ($F_{(1,274)}=2.88$, $p<0.10$) i u prosjeku su mlađe od očeva ($F_{(1,279)}=16.31$, $p<0.001$). Kao i samohrane majke, majke koje su u braku imaju značajno veće rezultate na mjeri depresivnosti od očeva ($F_{(1,277)}=4.34$, $p=0.001$), a spolne razlike između oženjenih roditelja na mjerama financijskoga stresa nisu statistički značajne. Razlike na sociodemografskim mjerama jedino su statistički značajne s obzirom na dob roditelja, gdje su, kao i u jednoroditeljskim obiteljima, očevi stariji od majki ($F_{(1,285)}=10.20$, $p<0.01$). Na mjerama percipirane socijalne podrške nisu nađene statistički značajne razlike između rezultata samohranih majki i očeva, kao ni između rezultata majki i očeva koji su u braku. Usporedba između rezultata žena i muškaraca na ljestvicama roditeljskih odgojnih postupaka pokazala je da su razlike između rezultata majki i očeva iz dvoroditeljskih obitelji sve statistički značajne, osim za mjeru roditeljske uključenosti u odgoju, tj. majke smatraju da imaju više nadzora ($F_{(1,260)}=6.49$, $p=0.01$), pružaju djeci više podrške ($F_{(1,278)}=20.08$, $p<0.001$) te se u većoj mjeri dogovaraju s djecom kada se donose odluke važne za djecu ili obitelj ($F_{(1,281)}=4.81$, $p<0.05$). Samohrani očevi i majke ne razlikuju se s obzirom na roditeljske postupke. Jedino je granično značajna razlika na mjeri roditeljske podrške, gdje samohrane majke procjenjuju da pružaju djeci veću podršku od očeva ($F_{(1,278)}=3.31$, $p<0.10$).

U daljnoj analizi odnosi između glavnih varijabli istraživanja razmatraju se za cijeli uzorak ispitanika, uz kontrolu spola i ostalih relevantnih sociodemografskih varijabli.

Bračni status kao prediktor depresivnosti roditelja

● TABLICA 2
Regresija kriterija
depresivnosti roditelja
na bračni status,
sociodemografske
varijable, financijski
stres i socijalnu
podršku – sumarni
rezultati multiplih
regresijskih analiza

Da bismo dobili što bolji uvid u to kojim se procesima najbolje mogu objasniti razlike u depresivnosti roditelja iz jedno-roditeljskih i dvoroditeljskih obitelji, proveli smo niz sukcesivnih regresijskih analiza u kojima se uspoređuju efekti obiteljske strukture (samohrani roditelji naspram roditelja u braku) na depresivnost roditelja uz kontrolu razlika između roditelja iz različitih tipova obitelji na sociodemografskim varijablama, percipiranim financijskim poteškoćama i oblicima primljene socijalne podrške. U Tablici 2 prikazani su modeli razmatranja odnosa između pojedinih skupova varijabli i depresivnosti te vrijednosti i značajnosti standardiziranih β -koefficijenata.

Varijable	Model 1 β	Model 2 β	Model 3 β	Model 4 β	Model 5 β
Bračni status ^a	-.157***	-.090*	-.036	-.091*	-.044
Dob		.056	.019	.032	.001
Spol ^b		.174***	.151***	.178***	.157***
Obrazovanje		-.086*	-.051	-.035	-.088
Broj djece		-.033	-.026	-.023	-.018
Prihod po članu		-.218***	-.072	-.160***	-.034
Financijske poteškoće			.301***		.273***
Savjetodavna podrška				-.062	-.046
Podrška prijatelja				-.240***	-.239***
Instrumentalna podrška				-.052	-.034
R	.157	.345	.419	.449	.498
R ²	.025	.119	.176	.202	.248
F	14.31***	12.65***	17.12***	15.72***	18.41***
df	1,568	6,563	7,562	9,560	10,559

^aBračni status: 1 – samohrani; 2 – oženjeni

^bSpol: 1 – muški; 2 – ženski

* $p \leq 0.05$; ** $p \leq 0.01$; *** $p \leq 0.001$

Model 1 pokazuje bivarijatnu korelaciju između bračnog statusa i depresivnosti roditelja. Status samohranoga roditelja povezan je s češćim depresivnim stanjima. Kada se kontroliraju ostala sociodemografska obilježja roditelja (model 2), slabiji prihodi obitelji u najvećoj su mjeri povezani s depresivnošću roditelja, a žene su, bez obzira na bračni status, značajno depresivnije od muškaraca. Bračni status i dalje je značajno povezan s depresivnošću roditelja, iako se znatno smanjuje njegov doprinos objašnjenju varijance kriterijske varijable. U modelu 3 razmatra se povezanost bračnog statusa s depresivnosti roditelja kada se kontroliraju simultano razlike među ispitanicima na sociodemografskim varijablama i fi-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

nancijskom stresu kojem su izloženi. U ovom slučaju bračni status više nije značajno povezan s depresivnošću roditelja. Materijalni status (prihodi po članu kućanstva), koji je u modelu 2 značajan prediktor depresivnosti, također više nije značajno povezan s kriterijskom varijablom. Ovi rezultati pokazuju da se veća depresivnost samohranih roditelja u najvećoj mjeri može objasniti doživljajem financijskoga pritiska na obitelj, a slabiji materijalni prihodi utječu na depresivnost posredno, tako što povećavaju financijski stres roditelja. U modelu 4, uz bračni status roditelja i ostale sociodemografske varijable, u jednadžbu multiple regresije umjesto varijable financijskih poteškoća simultano su uključeni kao prediktori različiti oblici percipirane socijalne podrške. U usporedbi s modelom 2, razlike u depresivnosti između samohranih roditelja i roditelja koji su u braku ostaju iste kada se kontroliraju razlike u primljenoj socijalnoj podršci. Od tri oblika percipirane socijalne podrške samo je emocionalna podrška koju roditelji primaju od prijatelja značajno povezana s njihovom manjom depresivnošću. U posljednjoj analizi (model 5) kontroliraju se istodobno učinci financijskoga stresa i socijalne podrške na depresivnost roditelja. U ovom slučaju ne mijenja se povezanost podrške prijatelja i financijskih poteškoća s kriterij-varijablom, tj. obje mjere i dalje imaju nezavisan učinak na depresivnost roditelja. Kao i u modelu 3, razlike u depresivnosti samohranih i oženjenih roditelja više nisu statistički značajne kada se kontrolira povezanost ovih varijabli s percipiranim financijskim poteškoćama.

Različiti oblici podrške roditeljima u njihovoj okolini mogu umanjiti nepovoljno djelovanje financijskih poteškoća na dobrobit roditelja. U ovo istraživanje uključeni su i rizični i zaštitni činitelji jer je njihovo djelovanje na psihološku dobrobit roditelja kumulativno. Pri tome zaštitni činitelji mogu nezavisno djelovati te time kompenzirati negativne ishode na depresivnost roditelja, ili pak mogu moderirati ili ublažiti negativne učinke rizičnih činitelja. Prvi proces podrazumijeva značajan nezavisan doprinos socijalne podrške depresivnosti roditelja, dok drugi proces podrazumijeva značajnu interakciju socijalne podrške i rizičnih činitelja. Stoga smo provjerili jesu li interakcije između financijskih poteškoća roditelja i različitih oblika socijalne podrške statistički značajne tako što smo proveli hijerarhijsku regresijsku analizu, u kojoj su, nakon svih varijabli, u jednadžbu multiple regresije uvedene tri varijable koje upućuju na interakciju različitih oblika socijalne podrške i financijskih poteškoća. Ni jedna od ovih interakcija nije statistički značajna, što znači da socijalna podrška ne moderira negativne učinke financijskoga stresa na dobrobit roditelja.

Povezanost roditeljskoga ponašanja s ostalim varijablama ispitivanja

Regresijske analize

Da bismo odredili u kolikoj se mjeri različiti roditeljski odgojni postupci mogu objasniti na temelju sociodemografskih obilježja obitelji, financijskoga stresa kojem su roditelji izloženi i podrškom iz socijalne okoline roditelja, proveli smo niz hijerarhijskih regresijskih analiza. U svakoj od ovih analiza sociodemografska obilježja roditelja unesena su na prvom koraku analize kao kovarijati (bračni status, spol, dob, obrazovanje, prosječan mjesečni prihod po članu kućanstva, broj djece u zajedničkom kućanstvu), a na drugom koraku u jednadžbu multiple regresije uneseni su prediktori koji predstavljaju rizične činitelje za roditeljsko ponašanje, tj. financijske poteškoće i depresivnost roditelja. Na trećem koraku analize unesen je skup prediktorskih varijabli koje predstavljaju zaštitne činitelje za roditeljske odgojne postupke: savjetodavna podrška, podrška od prijatelja i instrumentalna podrška. U Tablici 3 prikazani su osnovni nalazi hijerarhijskih regresija mjera roditeljskih odgojnih postupaka na skupove prediktorskih varijabli.

● TABLICA 3
Regresija kriterija roditeljskih odgojnih postupaka na sociodemografska obilježja roditelja, financijske poteškoće, depresivnost i socijalnu podršku

Prediktori	Roditeljska podrška		Roditeljski nadzor		Uključenost u odgoj		Zajedničko odlučivanje	
	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2
1. korak		.040***		.063***		.004		.037***
Bračni status ^a	.047		.029		.003		-.072	
Dob	-.021		-.132***		-.057		.103*	
Spol ^b	.174***		.094*		.016		.113**	
Obrazovanje	-.031		.140**		.029		.112*	
Prihodi po članu	.064		.082		.000		.005	
Broj djece	-.045		-.023		.006		.031	
	$F_{\Delta(6,563)}=3.89***$		$F_{\Delta(6,563)}=6.28***$		$F_{\Delta(6,563)}=0.39$		$F_{\Delta(6,563)}=3.64***$	
2. korak		.042***		.079***		.016**		.003
Financijske poteškoće	-.062		-.127*		.102		.011	
Depresivnost	-.199***		-.254***		-.127**		-.058	
	$F_{\Delta(2,561)}=12.79***$		$F_{\Delta(2,561)}=25.82***$		$F_{\Delta(2,561)}=4.51**$		$F_{\Delta(2,561)}=0.83$	
3. korak		.036***		.037***		.034***		.025**
Savjetodavna podrška	-.166***		-.078		-.094*		-.044	
Podrška prijatelja	.086		.010		.186***		.098	
Instrumentalna podrška	.135**		.213***		.043		.113*	
	$F_{\Delta(3,558)}=7.53***$		$F_{\Delta(3,558)}=8.44***$		$F_{\Delta(3,558)}=6.71***$		$F_{\Delta(3,558)}=5.02**$	
R		.343		.423		.232		.256
R ²		.117		.179		.054		.065
F _(11,558)		6.75***		11.06***		2.89***		3.54***

^aBračni status: 1 – samohrani; 2 – oženjeni; ^bSpol: 1 – muški; 2 – ženski

* $p \leq 0.05$; ** $p \leq 0.01$; *** $p \leq 0.001$

Navedeni prediktori objašnjavaju 17,9% varijance roditeljskog nadzora i 11,7% varijance roditeljske podrške, dok je postotak objašnjene varijance kriterija zajedničkog odlučivanja i roditeljske uključenosti u odgoju, iako značajan, znatno manji. Prve dvije varijable roditeljskoga ponašanja najviše odražavaju ključne dimenzije tzv. autoritativnoga stila odgoja, tj. toplinu, podršku i razumijevanje (koliko su djeca voljena i prihvaćena) i strukturu ili nadzor (u kolikoj mjeri postoje očekivanja u odnosu na djecu i pravila ponašanja). Spol roditelja povezan je s više mjera roditeljskoga ponašanja, pri čemu majke pružaju djeci više podrške, imaju bolji nadzor nad dječjim aktivnostima i u većoj mjeri uključuju djecu u zajedničko odlučivanje. Obrazovaniji roditelji imaju i bolji uvid u dječje ponašanje i skloniji su poticati dječje samostalno odlučivanje. Dob roditelja povezana je negativno s roditeljskim nadzorom, a pozitivno sa zajedničkim odlučivanjem. Ovaj bi se rezultat mogao objasniti time što varijabla dobi roditelja uključuje u određenoj mjeri dob djece, a kako su njihova djeca starija, roditelji im u većoj mjeri dopuštaju nezavisnost u odlučivanju i u ponašanju te manje nadziru njihove aktivnosti.

Depresivnost roditelja negativno je povezana sa tri od četiri oblika roditeljskoga ponašanja, što je u skladu s hipotezom o depresivnosti kao rizičnom činitelju za adekvatno roditeljstvo. Financijski stres, kao drugi rizičan činitelj, nezavisno utječe jedino na roditeljski nadzor. Može se pretpostaviti da financijski stres ima i posredan učinak na roditeljsko ponašanje time što povećava depresivnost roditelja. Na to upućuju dodatne analize podataka. Financijske poteškoće značajno su negativno povezane s roditeljskom podrškom ($\beta = -.122$, $t = -2.347$, $p < 0.05$) kada se unesu kao jedini prediktor na drugom koraku regresijske analize, a više nisu značajan prediktor roditeljske podrške kada se na istom koraku uvedu kao prediktor i depresivnost roditelja. Slično tome, povezanost ove varijable s roditeljskim nadzorom je veća ($\beta = -.203$, $t = -3.995$, $p < 0.001$) kada se uvede kao jedini prediktor na drugom koraku regresijske analize i znatno se smanjuje kada se na istom koraku unese depresivnost kao prediktor.

Hipoteza o socijalnoj podršci kao zaštitnom čimbeniku također je dijelom potvrđena. Varijabla instrumentalne podrške odnosi se na percepciju roditelja da im je materijalna i praktična podrška na raspolaganju ako je zatrebaju. Čini se da je ovakav oblik podrške najvažniji roditeljima u obavljanju njihove roditeljske funkcije, jer je značajno povezan sa tri aspekta roditeljskoga ponašanja – s boljim nadzorom, većom podrškom i zajedničkim odlučivanjem. Podrška prijatelja odnosi se na percepciju uključenosti roditelja u krug prijatelja i osjećaj pripadanja i bliskosti. Ovakav oblik podrške pokazao

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

se jedino relevantnim za manju depresivnost roditelja, a povezan je i s većom uključenosti roditelja u odgoju. S druge strane, savjetodavna podrška značajno je negativno povezana s podrškom koju roditelji pružaju djeci i njihovom uključenosti u odgoj djece. Ovakav tip podrške vjerojatno više traže i iskorištavaju roditelji koji imaju više problema, a njihova teža situacija djeluje i na odnose s djecom.

Regresijske analize za interakcijske efekte

Da bismo ispitali pretpostavku prema kojoj socijalna podrška ublažava efekte financijskih poteškoća i depresivnosti na kvalitetu roditeljstva, proveli smo dodatne hijerarhijske regresijske analize u kojima su kriterijske varijable bili roditeljski odgojni postupci. Nakon kontrole kovarijata koji su se pokazali značajnima za određene roditeljske odgojne postupke, u jednadžbu multiple regresije na drugom koraku analize uvedeni su rizični činitelji kao prediktori (depresivnost i financijske poteškoće), na trećem koraku uvedene su varijable socijalne podrške kao moderator varijable, a nakon njih varijable koje nose interakciju rizičnih činitelja i socijalne podrške. U ovim analizama pokazalo se da određeni oblici socijalne podrške moderiraju negativne učinke depresivnosti i financijskoga stresa na roditeljski nadzor. Za ostale roditeljske odgojne postupke ni jedna od interakcija nije bila značajna. Končan model za predikciju roditeljskoga nadzora koji uključuje i značajne interakcijske efekte prikazan je u Tablici 4.

● TABLICA 4
Značajne interakcije
socijalne podrške s
financijskim stresom i
depresivnosti roditelja
kao kriterij roditeljskoga nadzora

Prediktori	Kriterij: roditeljski nadzor ΔR^2	
1) Spol ^a	.089*	.055***
Dob	-.138***	
Obrazovanje	.181***	
2) Depresivnost	-.251***	.085***
Financijske poteškoće	-.109*	
3) Depresivnost x financijske poteškoće	-.510***	.022***
4) Savjetodavna podrška	-.074	.036***
Podrška prijatelja	.007	
Instrumentalna podrška	.210***	
5) Depresivnost x podrška prijatelja	.439**	.021***
Financijske poteškoće x instrumentalna podrška	.348*	
R		.467
R ²		.218
F(11,558)		12,141***

^aSpol: 1 – muški; 2 – ženski

* $p \leq 0.05$; ** $p \leq 0.01$; *** $p \leq 0.001$

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

U ovoj, kao i u ostalim analizama, provjerili smo i je li djelovanje rizičnih činitelja različito za ispitanike različita spola i ni u jednom slučaju nisu dobivene značajne interakcije. Za kriterij roditeljskoga nadzora pokazala se značajnom interakcija depresivnosti i financijskih poteškoća, pa je uvrštena u konačni model za objašnjenje ovog aspekta roditeljskoga ponašanja. Da bismo objasnili prirodu ove interakcije, podijelili smo ispitanike s obzirom na medijan na broju financijskih poteškoća na skupinu izloženu visokom i niskom financijskom stresu. U obje skupine korelacija između depresivnosti i roditeljskoga nadzora je značajna, nakon što se kontrolira povezanost ovih varijabli sa sociodemografskim varijablama, ali je u skupini visokoga financijskog stresa negativna povezanost depresivnosti i roditeljskoga nadzora znatno veća ($\beta = -0.336$, $p < 0.001$) nego u skupini niskoga financijskog stresa ($\beta = -0.152$, $p = 0.01$). Nakon što su na četvrtom koraku analize u jednadžbu hijerarhijske regresije uvedene varijable socijalne podrške, na petom koraku unesene su kao prediktori tri interakcije između depresivnosti i različitih oblika socijalne podrške, kao i interakcije triju oblika socijalne podrške s financijskim poteškoćama. Dvije od ovih interakcija bile su značajne i zadržane su u konačnom modelu. Podrška prijatelja nije se pokazala kao značajan nezavisan prediktor roditeljskoga nadzora, ali se u ovoj analizi pokazalo da moderira negativne učinke depresivnosti na roditeljski nadzor. U skupini ispitanika koji percipiraju da imaju nisku podršku prijatelja, veća depresivnost roditelja bolji je prediktor njihova slabijeg nadzora ($\beta = -0.237$, $p < 0.001$) nego u skupini ispitanika koji imaju visoku podršku prijatelja ($\beta = -0.161$, $p < 0.01$). Instrumentalna podrška pokazala se značajnim moderatorom negativna utjecaja financijskoga stresa na roditeljski nadzor. Roditeljski nadzor nije povezan s financijskim stresom u skupini ispitanika koji izjavljuju da imaju visoku materijalnu i praktičnu podršku u svojoj okolini ($\beta = -0.02$, $p > 0.05$), dok su na razini niske instrumentalne podrške financijske poteškoće roditelja značajan prediktor slabijega nadzora ($\beta = -0.237$, $p < 0.001$).

RASPRAVA

Prediktori roditeljske depresivnosti

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je status samohranoga roditelja značajno povezan s većom depresivnošću. To je u skladu s rezultatima usporedbe depresivnosti samohranih i oženjenih roditelja u Kanadi (Cairney i sur., 2003.), Njemačkoj (Franz i sur., 2003.), Velikoj Britaniji (Hope i sur., 1999.a) i SAD-u (Simons i sur., 1996.). Objašnjenja povezanosti samohranoga roditeljstva i depresivnosti uglavnom se zasnivaju

na negativnim utjecajima stresnih životnih događaja ili pak na selekciji s obzirom na zdravlje. Samohrani roditelji suočavaju se s više stresnih životnih događaja (uključujući rastavu braka, smrt partnera ili izvanbračnu trudnoću), povećanim zahtjevima uslijed samostalnog obavljanja roditeljske funkcije, žive u težim socioekonomskim uvjetima i nedostaje im potpore iz bliskog odnosa s partnerom. Prema hipotezi o selektivnom utjecaju zdravlja, zdravije osobe češće privuku partnere/ice te češće stupaju u stalne veze i brak. Nacrt našeg istraživanja ne omogućuje zaključivanje o tome jesu li roditelji depresivniji zbog većih financijskih poteškoća i manjih prihoda, ili su manji prihodi i percepcija financijskih poteškoća posljedica njihova depresivnog raspoloženja. Longitudinalno istraživanje kohorte muškaraca i žena u Velikoj Britaniji potvrdilo je da vezu između bračnoga statusa i depresivnosti objašnjavaju i društveni uzroci i selekcija s obzirom na zdravlje, odnosno da stres koji prati samohrano roditeljstvo uzrokuje depresivnost, kao i da depresivnost vodi u samohrano roditeljstvo (Hope i sur., 1999.a). Također je utvrđeno da je povećana depresivnost samohranih majki najviše povezana s financijskim poteškoćama, dok su učinci odsutnosti socijalne podrške i selekcije s obzirom na zdravlje znatno manji (Hope i sur., 1999.b).

Veći financijski stres kod samohranih roditelja utvrđen je u ovom i drugim istraživanjima (Amato, 2000.; Leitonon i sur., 2003.; McLoyd, 1990.; Simons i sur., 1996.). Međutim, kada smo kontrolirali razlike u broju financijskih poteškoća s kojima se roditelji nose, bračni status prestao je biti značajan prediktor depresivnosti, što ide u prilog zaključku da se razlike u depresivnosti između samohranih roditelja i roditelja koji su u braku mogu objasniti većim financijskim stresom kojem su izloženi samohrani roditelji. Isti rezultat dobiven je i u istraživanju provedenom na nacionalnom uzorku roditelja u SAD-u (Voydanoff i Donnelly, 1998.). Financijske poteškoće roditelja mogu se objasniti prije svega nižim prihodima po članu kućanstva i slabijom naobrazbom. Niži mjesečni prihodi utječu na depresivnost tako što povećavaju doživljaj roditelja da ima financijskih poteškoća. Ovaj se rezultat poklapa s ostalim istraživanjima koja su pokazala da je subjektivna evaluacija vlastite financijske situacije važnija odrednica psihološke dobrobiti od objektivnije mjere ekonomskih prilika obitelji (Simons i sur., 1996.).

Uz financijske poteškoće kao rizičan činitelj i percipiranu podršku prijatelja kao zaštitni činitelj, jedino spol roditelja ima nezavisan doprinos objašnjenju depresivnosti roditelja. Pokazalo se, kao i u drugim istraživanjima (Carson i sur., 1988.), da je depresivnost češća kod žena nego kod muškaraca.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

Najnovija istraživanja hipoteze o zaštitnom učinku socijalne podrške ispituju mogućnost da specifični oblici podrške ublažavaju učinke specifičnih vrsta stresora (Olstad i sur., 2001.). U našem istraživanju mjereno je uticaj specifičnih vrsta odnosa i pomoći koja je na raspolaganju – od prijatelja i rodbine. Emocionalna podrška prijatelja jedini je oblik podrške povezan s rjeđim depresivnim raspoloženjem roditelja. Provjera interakcijskih efekata pokazala je da ni jedna vrsta ispitivane socijalne podrške ne ublažava negativne učinke financijskoga stresa na depresivnost roditelja. Ovi rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja koja su pokazala nezavisan učinak socijalne podrške na dobrobit roditelja (Simons i sur., 1996.; Voydanoff i Donnelly, 1998.).

Prediktori roditeljskih odgojnih postupaka

U odgovoru na drugi cilj istraživanja zanimalo nas je utvrditi u kolikoj su mjeri odgojni postupci roditelja povezani s njihovim demografskim i socioekonomskim obilježjima, financijskim poteškoćama, depresivnim raspoloženjem te raznim oblicima podrške koje doživljavaju od prijatelja i rodbine. Rezultati su pokazali da uključeni skupovi prediktora značajno pridonose objašnjenju roditeljskih odgojnih postupaka te da različiti aspekti roditeljskih odgojnih postupaka imaju donekle različite determinante.

Od sociodemografskih varijabli, s mjerama roditeljskoga ponašanja najviše je bio povezan spol, a zatim i obrazovanje i dob roditelja. Majke više znaju o svakodnevnim aktivnostima djece, iskazuju djeci više podrške i razumijevanja te ih više uključuju u procese odlučivanja u obitelji, što je u skladu s nizom istraživanja koja pokazuju da su majke više od očeva uključene u odgoj djece (Leitonen i sur., 2003.; Marsiglio i sur., 2000.). Uloga oca i očinstvo tek se u novije vrijeme redefinira usporedno s promjenama u ulozi muškaraca u suvremenom društvu, dok se društveno definirana uloga žene znatno više vezuje uz njezine ekspresivne osobine i emocionalnu, a ne materijalnu, skrb za obitelj. Rezultati usporedbe žena i muškaraca na mjerama odgojnih postupaka upućuju na to da je zadržavanje tradicionalnih spolnih uloga svojstvenije dvoroditeljskim nego jednoroditeljskim obiteljima. Samohrani očevi i majke ne razlikuju se u svojim odgojnim postupcima, što se može objasniti time što očevi sami odgajaju djecu, pa su morali prihvatiti fleksibilniju spolnu ulogu, tj. i ekspresivnu i instrumentalnu ulogu u odgoju djece. Obrazovanje roditelja pokazalo se značajnim prediktorom roditeljskoga znanja o svakodnevnim aktivnostima djeteta i sklonosti uključivanja djeteta u zajedničko odlučivanje. To je u skladu s nalazima da obrazovaniji roditelji imaju bolji nadzor nad djetetom (Jones i sur., 2003.), uključeni su u odgoj (Voydanoff i Donnelly, 1998.) i rjeđe pribjegavaju tjelesnom kažnjavanju (Jackson i sur., 1998.).

U skladu s istraživanjima koja pokazuju da su procesi unutar obitelji utjecajni od njezine strukture, utvrdili smo da bračni status nije nezavisan činitelj rizika za adekvatno roditeljstvo. Rezultati istraživanja na američkim uzorcima roditelja pokazuju da je rastava roditelja povezana s više poteškoća u odgoju djece, manje autoritativnim roditeljstvom i većim stresom u ulozi roditelja, ali su slična istraživanja također pokazala da je manja dobrobit roditelja iz jednoroditeljskih obitelji i manja kvaliteta njihova roditeljstva povezana s konfliktima s bivšim bračnim partnerima, manjom emocionalnom podrškom, financijskim poteškoćama i drugim stresnim događajima (Amato, 2000.). Kod nas nema dovoljno istraživanja ovakva tipa, pa ne možemo pouzdano znati vrijede li ovi rezultati i u našim uvjetima. Uz to, struktura jednoroditeljskih obitelji, njihov socioekonomski položaj i udio u općoj populaciji razlikuje se od države do države. Uzimajući u obzir sve navedene činitelje, teško je dati jednoznačan odgovor na pitanje o tome kako promjene u obiteljskoj strukturi djeluju na roditeljske odgojne postupke. Kirby i Fraser (1997.) razlikuju činitelje rizika koji su uzročno povezani s negativnim ishodima od onih koji su korelati, tzv. markeri, mogućih problema, koji najčešće označuju veću vjerojatnost pojave još nekih drugih rizičnih činitelja. Status samohranoga roditelja, zbog svoje povezanosti s financijskim poteškoćama i depresivnošću, mogao bi se donekle povezati s pojmom markera za rizične činitelje koji smanjuju vjerojatnost adekvatne roditeljske podrške i nadzora.

Rezultati su pokazali da je veći broj financijskih poteškoća povezan sa slabijim roditeljskim nadzorom i manjom podrškom. To je u skladu s drugim istraživanjima koja upućuju na to da ekonomski pritisak smanjuje kvalitetu odgojnih postupaka majki i očeva (Conger i sur., 1994.; Leitonon i sur., 2003.; Simons i sur., 1992.). U dvoroditeljskim obiteljima financijski stres povećava sukobe među roditeljima, što dodatno smanjuje kapacitet za uključeno i pozitivno roditeljsko ponašanje (Conger i sur., 1994.). Nezavisan utjecaj broja financijskih poteškoća, uz depresivnost kao drugi uključeni činitelj rizika, utvrdili smo jedino na roditeljski nadzor, dok financijski stres djeluje na roditeljsku podršku posredno, tako što povećava depresivnost roditelja. Roditeljska depresivnost može se smatrati središnjim mehanizmom kroz koji ekonomske okolnosti utječu na roditeljsko ponašanje (Jackson i sur., 1998.; Simons i sur., 1996.).

U ovom istraživanju potvrđena je hipoteza o depresivnom raspoloženju kao rizičnom činitelju koji može oslabiti sposobnost roditelja da djelotvorno odgaja dijete. Naši rezultati slažu se s nalazima drugih istraživanja o negativnoj povezanosti između depresivnosti roditelja i roditeljskoga nadzo-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

ra (Jones i sur., 2003.; Simons i sur., 1996.), podrške (McLoyd, 1990.) i uključenosti u odgoj (Voydanoff i Donnelly, 1998.). Depresivnost skreće pozornost roditelja s potreba djeteta i pojačava tendenciju roditelja da dječjem ponašanju neproporcionalno prida negativno tumačenje, a povezana je i s više odbacivanja, kritičnosti, negativnih emocija prema djetetu i manje dosljednosti u odgoju (prema Berg-Nielsen i sur., 2002.).

Socijalna podrška smatra se glavnom snagom koja može kompenzirati štetne učinke stresa na roditeljstvo (Belsky, 1984.). Analiza uloge percipirane socijalne podrške pokazala je da je instrumentalna podrška socijalne okoline pozitivno povezana s roditeljskom podrškom, nadzorom i zajedničkim odlučivanjem, dok je emocionalna podrška prijatelja pozitivno povezana s roditeljskom uključenošću u odgoj. Leitonon i suradnici (2003.) također su utvrdili pozitivan nezavisan doprinos socijalne podrške prijatelja i rodbine autoritativnom roditeljstvu majki. Kada je riječ o savjetodavnoj podršci u rješavanju obiteljskih problema ili problema vezanih uz posao i zapošljavanje, ona ne djeluje kao zaštitni činitelj. Moguće je da se roditelji i ne obraćaju stručnim osobama za savjet, nego se oslanjaju na pomoć u svojoj okolini te, ako veći problemi potraju, takvi roditelji vjerojatno imaju manje efikasne strategije suočavanja s izazovima roditeljstva. Povezanost veće savjetodavne podrške s lošijim odgojnim postupcima utvrdili su i Jackson i suradnici (1998.).

Hipoteza prema kojoj socijalna podrška ublažava učinke financijskih poteškoća i depresivnosti na roditeljske odgojne postupke potvrđena je samo za roditeljski nadzor. Pokazalo se da je podrška prijatelja, koja nije imala nezavisan doprinos objašnjenju roditeljskoga nadzora, značajan moderator učinaka depresivnoga raspoloženja na roditeljski nadzor. Među roditeljima koji se ne osjećaju uključenima u krug prijatelja povezanost depresivnosti i slabijega roditeljskog nadzora bila je jača nego među roditeljima koji osjećaju visoku podršku prijatelja. Viša percipirana podrška prijatelja povezana je s boljim komunikacijskim vještinama roditelja (McCarty i McMahan, 2003.). Kerr i Stattin (2000.) ističu kako je komunikacija djeteta i roditelja, posebice spontani iskazi djeteta o vlastitu životu, važniji izvor informacija za roditeljsko znanje o svakodnevnim aktivnostima djeteta od roditeljskoga praćenja i kontrole. Zaštitni učinak utvrđen je i za instrumentalnu podršku koja ublažava štetno djelovanje financijskih poteškoća na roditeljski nadzor. Među roditeljima kojima je dostupna visoka materijalna i praktična podrška u okolini, financijski stres nije bio povezan sa slabijim roditeljskim nadzorom, dok roditelji bez instrumentalne podrške uz veći financijski stres iskazuju i slabiji nadzor. Ovi rezultati slažu se s nalazima istraživanja prema kojima percipirana instrumen-

talna i emocionalna podrška prijatelja i rodbine štiti autoritativno roditeljstvo majki od štetnih učinaka ekonomskoga pritiska (Leitonen i sur., 2003.).

Ovo istraživanje pridonosi razumijevanju procesa kojima okolinski uvjeti djeluju na psihološku dobrobit roditelja i time mijenjaju roditeljsko ponašanje. Belsky (1984.) psihološku dobrobit roditelja smatra najutjecajnijom odrednicom roditeljstva, jer osim što neposredno utječe na roditeljske postupke, utječe i na količinu i kvalitetu socijalne podrške koju roditelj dobiva. Stoga je važno spoznaje o odrednicama roditeljske depresivnosti upotrijebiti za njezino smanjivanje i sprečavanje. Rezultati upućuju na to da je, uz izostanak podrške prijatelja, depresivnost najviše povezana s financijskim stresom, što upućuje na potrebu širokoga raspona mjera formalne podrške roditeljstvu – od materijalnih davanja za povećanje prihoda obitelji, preko intervencija usmjerenih k jačanju neformalne podrške do individualnoga i obiteljskoga savjetovanja i terapije.

U ovo istraživanje uključen je relativno malen broj očeva u uzorku, što smanjuje mogućnost generalizacije rezultata na taj dio populacije roditelja. Ograničenje istraživanja leži i u tome što su roditelji jedini izvor podataka, a varijacije u ponašanju roditelja prema djetetu određene su i osobinama djeteta i djetetovim ponašanjem prema roditelju. Obuhvatnije istraživanje uključilo bi i ispitivanje kako navedene odrednice roditeljstva utječu – roditeljskim odgojnim postupcima – na psihosocijalnu prilagodbu djece.

BILJEŠKE

¹ U svim ovim analizama dobivena je samo jedna značajna razlika na mjeri roditeljske podrške u uzorku samohranih majki ($F=7.70$, $p<0.01$). Majke udovice ocjenjuju da pružaju djeci manju podršku ($M=2.71$) u odnosu na nevjenčane ($M=2.94$), rastavljene ($M=2.86$) i udane majke ($M=2.86$), dok razlike u roditeljskoj podršci između nevjenčanih, rastavljenih i udanih majki nisu statistički značajne. Kako je ovo jedina dobivena razlika, a majki udovica malo je u uzorku samohranih roditelja te ova razlika ne mijenja rezultate cijele podskupine, smatramo opravdanim tretirati sve oblike jednoroditeljskih obitelji kao jednu kategoriju bračnoga statusa.

LITERATURA

- Amato, P. R. (2000.), The consequence of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 1269-1287.
- Belsky, J. (1984.), The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55: 83-96.
- Benzeval, M. (1998.), The self-reported health status of lone parents. *Social Science Medicine*, 46 (10): 1337-1353.
- Berg-Nielsen, T. S., Vikan, A. & Dahl, A. A. (2002.), Parenting related to child and parental psychopathology: A descriptive review of the literature. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7 (4): 529-552.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

Cairney, J., Boyle, M., Offord, D. R. & Racine, Y. (2003.), Stress, social support and depression in single and married mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38: 442-449.

Carson, R. C., Butcher, J. N. & Coleman, J. C. (1988.), *Abnormal psychology and modern life*. London, Scott, Foresman & Co.

Conger, R. D., Ge, X., Elder, G. H., Lorenz, F. O. & Simons, R. L. (1994.), Economic stress, coercive family process and the developmental problems of adolescents. *Child Development*, 65: 541-561.

Franz, M., Lentsche, H. & Schmitz, N. (2003.), Psychological distress and socioeconomic status in single mothers and their children in a German city. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38: 59-68.

Hope, S., Rodgers, B. & Power, C. (1999.a), Marital status transitions and psychological distress: Longitudinal evidence from a national population sample. *Psychological Medicine*, 22 (2): 381-389.

Hope, S., Power, C. & Rodgers, B. (1999.b), Does financial hardship account for elevated psychological distress in lone mothers? *Social Science & Medicine*, 49 (12): 1637-1649.

Jackson, A. P., Gyamfi, P., Brooks-Gunn, J. & Blake, M. (1998.), Employment status, psychological well-being, social support and physical discipline practices of single black mothers. *Journal of Marriage and the Family*, 60 (11): 894-902.

Jones, D. J., Forehand, R., Brody, G. & Armistead, L. (2003.), Parental monitoring in African American, single mother-headed families: An ecological approach to the identification of predictors. *Behavior Modification*, 27 (4): 435-457.

Kerr, M. & Stattin, H. (2000.), What parents know, how they know it and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36 (3): 366-380.

Kirby, L. D. & Fraser, M. W. (1997.), Risk and resilience in childhood. U: M. W. Fraser (ur.), *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective* (str. 10-33), Washington, National Association of Social Workers.

Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. & Dornbusch, S. M. (1991.), Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development*, 62: 1049-1065.

Leitonen, J. A., Solantaus, T. S. & Punamaki, R. L. (2003.), Social support and the quality of parenting under economic pressure and workload in Finland: The role of family structure and parental gender. *Journal of Family Psychology*, 17 (3): 409-418.

Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D. & Lamb, M. E. (2000.), Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 1173-1191.

McCarty, C. A. & McMahan, R. J. (2003.), Mediators of the relation between maternal depressive symptoms and child internalizing and disruptive behavior disorders. *Journal of Family Psychology*, 17 (4): 545-556.

McLoyd, V. C. (1990.), The impact of economic hardship on black families and children: Psychosocial distress, parenting and socioemotional development. *Child Development*, 61: 311-346.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEĆNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

Olstad, R., Sexton, H. & Sogaard, A. J. (2001.), The Finnmark study: A prospective population study of the social support buffer hypothesis, specific stressors and mental distress. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36: 582-589.

Pećnik, N. (2003.), *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002.), Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3): 239-263.

Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003.), *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*, Zagreb, DZZOMM.

Simons, R. L., Lorenz, F. O., Conger, R. D. & Wu, C. (1992.), Support from spouse as mediator and moderator of the disruptive influence of economic strain on parenting. *Child Development*, 63: 1282-1301.

Simons, R. L. & associates (1996.), *Understanding differences between divorced and intact families: Stress, interaction and child outcome*, London, Sage Publications.

Simons, R. L., Johnson, C. (1996.), The impact of marital and social network support on quality of parenting. U: G. R. Pierce, B. R. Sarason & I. G. Sarason (ur.), *Handbook of social support and the family* (str. 269-287), New York, Plenum Press.

Steinberg, L. (1996.), *Adolescence*, New York, McGraw-Hill.

Voydanoff, P. & Donnelly, B. W. (1998.), Parents' risk and protective factors as predictors of parental well-being and behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 60: 344-355.

Marital Status, Financial Hardship and Social Support as Determinants of Parents' Depression and Child-Rearing Practices

Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

Ninoslava PEĆNIK
Faculty of Law, Zagreb

The aim of the study was to determine the influence of potential risk factors and protective factors on parents' psychological well-being and child-rearing practices. Data about socio-demographic variables, financial stress, depressive symptoms, perceived social support and parental practices (support, monitoring, involvement and joint decision-making) were collected from mothers and fathers from 287 two-parent and 283 lone-parent families. The results showed that financial hardship was the main predictor of parental depression and that parents who were more

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEĆNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

depressed were less involved in child-rearing, knew less about children's daily activities and provided children with less support. The influence of social support on parental practices was found to differ according to type of support. Instrumental support to parents contributed to higher parental support, monitoring and joint decision-making while emotional support from friends contributed to higher involvement in child-rearing. Support from friends and instrumental support moderated negative influence of financial stress and depression on parental monitoring.

Key words: marital status, economic status, stress, parenthood

Ehestand, Geldschwierigkeiten und soziale Unterstützung als bestimmende Faktoren für elterliche Depressivität und Erziehungsmaßnahmen

Zora RABOTEG-ŠARIĆ
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb
Ninoslava PEĆNIK
Juristische Fakultät, Zagreb

Das allgemeine Ziel dieser Untersuchung ist zu bestimmen, inwiefern potenzielle Risikofaktoren sowie Hilfeleistungen das seelische Wohlergehen von Eltern und ihre Erziehungsmaßnahmen beeinflussen. In 287 Familien mit beiden Eltern sowie 283 Familien mit nur einem Elternteil sammelte man Angaben zu soziodemografischen Variablen, finanziellem Stress, Depressivität, wahrgenommener Unterstützung aus dem sozialen Umfeld und elterlichen Erziehungsmaßnahmen (Rückhalt, Kontrolle, Teilnahme an der Erziehung und gemeinsame Entschlüsse). Es wurde festgestellt, dass Finanzschwierigkeiten der maßgebliche Prädiktor für elterliche Depressivität sind; depressive Eltern wiederum sind weniger an der Erziehung ihrer Kinder beteiligt, haben weniger Kontrolle über ihre Aktivitäten und bieten ihnen weniger Rückhalt. Die Untersuchungsergebnisse zeigen, dass sich die Auswirkungen von Hilfestellung aus dem sozialen Umfeld auf einzelne Aspekte elterlicher Erziehungsmethoden unterscheiden, je nachdem welche Form der Hilfeleistung in Anspruch genommen wurde. Instrumentelle Formen der Hilfeleistung aus dem sozialen Umfeld tragen zu einer Stärkung des elterlichen Rückhalts bei, ebenso zur Kontrolle und zu gemeinsam mit den Kindern gefassten Beschlüssen; die Unterstützung von Freunden wiederum fördert die elterliche Anteilnahme an der

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 961-985

RABOTEG-ŠARIĆ, Z.,
PEČNIK, N.:
BRAČNI STATUS...

Erziehung ihrer Kinder. Die Hilfe von Freunden sowie instrumentelle Hilfeleistungen vermögen außerdem die negative Auswirkung von Geldschwierigkeiten einzudämmen, ebenso die Auswirkung von Depressivität auf das Interesse der Eltern an den Aktivitäten ihrer Kinder.

Schlüsselwörter: Ehestand, Finanzkraft, Stress, Elternschaft